

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Светлана Стойчева, НАТФИЗ “Кр. Сарафов”,
върху научния материал, предоставен от гл. ас. д-р Надежда Ангелова Стоянова,
участник в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ в СУ „Св. Климент
Охридски“, по професионално направление 2.1. Филология (Българска литература –
Българска литература от Първата световна война до наши дни. Литература за деца и
юноши), обявен в Държавен вестник, брой 24, 17 март 2023 г.

Документите и материалите, предоставени от Надежда Стоянова, единствен
участник в обявения от СУ „Св. Климент Охридски“ хабилитационен конкурс, отговарят
на наукометричните изисквания по Закона за развитие на академичния състав в
Република България и Правилника за прилагането му и могат да бъдат разгледани и
оценени.

Професионалната биография на Надежда Стоянова за периода 2013-2021, откакто
е назначена на длъжността „главен асистент“ в СУ, изгражда представата за оформен
учен със сериозна заявка в областта на историята и теорията на литературата: с богато
научноизследователско творчество (две монографии, като първата е по дисертационния
й труд; 7 студии, над 50 статии и рецензии, многобройни участия в научни форуми,
многобройни отзиви за изложби, филми, научни конференции); ръководство на 6 научни
проекта и участие в екипа на над 20 проекта; активна преподавателска работа с
разработени самостоятелни лекционни курсове върху задължителни (2 курса) и
избираеми дисциплини (3), упражнения (по 5 дисциплини); богата съставителска и
редакторска дейност; активна подкрепа на дипломанти и докторанти като научен
ръководител и създател на платформи за техните научни изяви. Така че не са
изненадващи и получените награди, и зачестилото й медийно участие в дискусии и
научнопопулярни радио- и телевизионни предавания.

В конкурса Надежда Стоянова участва с 16 избрани труда – монография, студии
и статии, които покриват конкретизираната заявка на конкурса: „Българска литература
от Първата световна война до наши дни и Литература за деца и юноши“. Нека подчертая,
че литератор, който се занимава едновременно с история на българската литература и с

история на специализирана литература като литературата за деца е рядко съчетание. Но който успее действително да ги „съчетае“, открива нови гледни точки и към двете. Да не говорим, че е методологически важно литературата за деца да се мисли в контекста на общите литературни процеси, а авторите ѝ – в контекста на цялостното им творчество. Надежда Стоянова много добре осъзнава това разделно битие на двете литератури в българското литературознание, както и разделното битие на творчеството за деца и творчеството за възрастни – особено на утвърдените в канона на „голямата“ литература писатели (видимо в статията ѝ за творчеството за деца на Николай Кънчев и анализа на критическата му рецепция).

За Надежда Стоянова подобно двойно „профилиране“ е все още в началото. Но го виждам като плод на очертаващия се в нейните публикации траен интерес към литературните анклавни, граничните зони между „високата“ литература и популярната, научно-фантастичната, „детската“, както и търсенето на незабелязани или недостатъчно оценени досега от литературната критика факти, контексти, автори, проблематика, типаж на времената. Ако трябва още по-късо да го нарека: привличането и проблематизирането на всякаква граничност.

Такова е проучването на малко познатото сп. „Нарстуд“ (1924-1926), идеологически родеещо се с „Пламяк“ на Гео Милев и „Ведрина“ на Антон Страшимиров, и концептуалното му разглеждане като странично огледало на радикалните промени в умонастроенията на интелигенцията ни след Септемврийските събития и на самата т.нар. Септемврийска литература.

Такъв е опитът за разкриване на „тайната“ в почти „тайния“ текст на Гео Милев от сп. „Анхир“ („Тайната. Окултни разсъждения на един непосветен в окултизма“) и осмислянето му като нов контекст, както на естетическите позиции на Гео Милев, така и на окултния заряд на българския авангард (преди всичко на българския експресионизъм).

Такива са и наречените „галерия от типове български в модерни времена“ от едноименната статия на Стоянова. „Типовете“, изкусно обобщени чрез словосъчетанието „Великият незнаен“ (заето от статия на Кръстьо Кръстев), са изведени от „културата на всекидневието“ на 30-те и 40-те години на ХХ век. Самата „галерия“ се попълва от конкретно назовани и характеризирани типаж (наречени „нови фигури“), взети от други характерни статии от периода с народопсихологичен претекст. Като плод на подобен изследователски рефлекс тук ще добавя и статията „Изобретателят и „чарът на луната“, където вниманието на изследователката е привлечено и от нееднозначния

образ на изобретателя, разгледан „в контекста на (ироничната) рефлексия на научнофантастичните наративи върху масовия дискурс за прогреса през 30-те години на XX в.“ (цитат от статията).

Такъв е и проявеният интерес към българския аеропис през 30-те години на XX век (ст. „Поглед отгоре. Жанрът на *аерописа* в българската литература“), който според Стоянова отмества „представата за българското“ през същия период. Любопитно е, че според примерите все жени писателки конфигурират жанра.

Изненадващ изследователски ъгъл е използван и при интерпретацията на темата за сирака в творбите на Калина Малина – не през традиционното й „тестване“ чрез литературата на сантиментализма или на българската литературата за деца, а в контекста на литературата за възрастни, осветлявайки я по напълно различен начин.

Поезията на Николай Кънчев и на Биньо Иванов е предизвикателство за литературоведа – особено през „входа“ на поезията им за деца. И двамата с експериментална поетика, след 80-те години определяна като алтернативна на социалистикореалистическия канон; и двамата с трудна реализуемост на поезията си за възрастни в цензурирания печат; и двамата открили много по-свободно поле за поетическа изява в поезията за деца; и най-сетне – и двамата изправящи изследователите си пред един и същ казус: как автори на висока поезия, невинаги разбираема за естетически неподготвения читател, откриват своя детски читател; с какво го привличат; доколко езиковото им експериментаторство съвпада с естествената детска поетическа рефлексия на света и естествената нагласа на детето към игрите, в това число езиковите. Надежда Стоянова започва от тези най-трудни въпроси, опитвайки се да срещне творчеството им за деца с творчеството им за възрастни в една коренно различна ситуация от времето на социалистическия реализъм, резонно отгласвайки се от вече дадени отговори на критиката ни преди 1989 г. Смятам, че съзнава колко е лесно не само да се прекъсне връзката, но и самата тя да бъде преекспонирана. Доловено и формулирано е обаче най-важното: похватите на конструиране на лирическите светове и за двете аудитории са идентични; и двамата автори реализират поетологически, а не идеологически задачи; и двамата приобщават малките си читатели не толкова към социалната матрица, колкото към метафизичната природа на изкуството (краят на статията за Н. Кънчев).

Идентичен е и подходът на Стоянова и към поезията за деца на Гео Милев. Първо, тя се насочва към непопадналите в единствената му стихосбирката за деца текстове (поредицата „Детски живот“, 1913-1914), като се опитва да открие причината за това, а

после (или в същото време) се опитва да усети „авангардистките енергии“ (изразът е неин) на Милев в тях. Подобен изследователски жест проявява и в статията си „Далчев отвъд канона. Случаят с „Хроника“, избирайки за анализ стихотворение, което системно отпада от всякакви сборни издания на поета, и поставяйки отново въпроса за авторската естетическа мяра и отговорност пред литературната история.

Монографията „Украси и гримаси. Мода и модерност в българската литература от 20-те и 30-те години на XX век“ (2022) е с основна тежест сред конкурсните материали. Тук окончателно се оформя становището, че авторката му има гъвкаво контекстуално мислене и умее чрез смяна на контекстите и ракурсите да вижда по оригинален начин познати явления или пък да активира нови полета от периферията на културната памет. Книгата може да се приеме като синтез и открояване на търсенията ѝ до този момент. Самата тематика е модерна и допълва усилията и на други съвременни литературоведи, но тук се откроява търсената многоизмерност. Взаимовръзките между модернизъм, модерност и мода разбиват разделителните линии между литература и всекидневие, висока и популярна литература – онези, вече споменати граници. В контекста на авангарда от 20-те и 30-те години не изглежда толкова екстравагантно впускането в популярната литература и нейните клишета, но Надежда Стоянова го прави с впечатляваща отдаденост, прецизност и пристрастеност, която сама признава в увода си.

Вместо обобщение ще подчертая изключителната инвентивност на гл. ас. д-р Надежда Стоянова и способността ѝ истински да се въодушевява от предметите на своите изследвания, и съответно, да заразява младите около себе си. Това е добавка към изпълнените достатъчни условия, на които отговаря кандидатурата ѝ за академичната длъжност „доцент“, която кандидатура убедено подкрепям.

22.07.2023

проф. д-р Светлана Стойчева